

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

UNGA, UTSATTA, OSYNLIGA?

En pilotstudie om våld mot barn och unga
med intellektuell funktionsnedsättning

Amanda Nyberg, Carolina Jernbro & Bonnie Friedh

Stiftelsen Allmänna Barnhuset
Döbelnsgatan 50
113 52 Stockholm

Org.nr: 802000-1072
ISBN: 978-91-86759-71-1
Utgivningsdatum: Oktober 2025
Utgivare: Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Tel: +46 8 679 60 78
info@allmannabarnhuset.se
www.allmannabarnhuset.se

CHILDHOOD

WORLD CHILDHOOD FOUNDATION
FOUNDED BY H.M. QUEEN SILVIA OF SWEDEN

Studien och rapporten är finansierad
av World Childhood Foundation

Förord

Barn och unga med funktionsnedsättning utesluts och isoleras i samhället. Det är en grupp vars röst sällan hörs. Det gäller i Sverige och i övriga världen. Det vill vi ändra på, och denna rapport är ett viktigt steg på vägen. Vi vill bryta den tystnad och det osynliggörande som förövare hittills utnyttjat till sin fördel.

För många barn och unga innebär funktionsnedsättningen att de är beroende av andra i sin vardag - även när det gäller de mest grundläggande behoven. De saknar ofta möjlighet att sätta ord på vad de varit med om. Många förstår inte om det som andra gör mot dem är fel. Och vuxna i deras närhet har inte verktygen för att prata om gränser, kroppslig integritet och sexuella övergrepp. Andra vuxna i deras närhet utnyttjar deras sårbarhet och svårighet att kommunicera.

Forskning visar att barn och unga med funktionsnedsättning löper mer än dubbelt så stor risk att utsättas för sexuella övergrepp, exploatering och andra former av våld. För den som har en psykisk eller intellektuell funktionsnedsättning är risken att utsättas ännu högre. Våldet kan dessutom vara grövre och pågå under längre tid.

De nationella studier som hittills gjorts i Sverige om våld mot barn och unga har inte inkluderat barn och unga i anpassad gymnasieskola. Det gör att deras erfarenheter och skyddsbehov inte syns i dessa studier. Det innebär även att de insatser som görs för att förebygga våld och sexuella övergrepp inte bygger på den kunskapen.

Det är inte bara ett kunskapsglapp. Det är ett skyddsglapp.

Childhood har under flera år initierat och finansierat insatser för att stärka skyddet och minska risken för sexuella övergrepp mot barn och unga med funktionsnedsättning. Vi vet att det går.

Genom att möjliggöra den här första studien på anpassad gymnasieskola vill vi stärka kunskapen om - och fokus på - barn och unga med funktionsnedsättning. Att barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning är en särskilt utsatt, och ofta osynliggjord grupp visste vi redan.

Det banbrytande är att barn och unga som går på anpassad gymnasieskola för första gången fått sina röster hörda!

Vi har nu både en metod och ett kommunikationsverktyg för att genomföra regelbundna studier även på anpassad skola. En viktig pusselbit i arbetet är att inkludera dessa barn och unga i de förbyggande insatser som görs för att skydda barn och unga mot sexuella övergrepp och andra typer av våld.

Paula Guillet de Monthoux
Secretary General
World Childhood Foundation

Innehåll

Förord	3
Tack	5
Introduktion	6
Definition av våld mot barn	7
Bakgrund till den aktuella studien	7
Barn med intellektuell funktionsnedsättning	8
Syfte och frågeställningar	9
Metod	10
Utveckling av enkät och informationsmaterial	10
Arbetsprocess	11
Testning av material	12
Urval och svarsfrekvens	13
Beskrivning av studiedeltagarna	14
Datainsamling	14
Statistiska analyser	18
Etiska överväganden	18
Resultat från enkätstudien	20
Våldsutsatthet	20
De främsta riskfaktorerna för våldsutsatthet	27
Avslöjande, hjälp och stöd	28
Elevernas upplevelse av att svara på enkäten	29
Diskussion och slutsatser	30
Partners och andra jämnåriga är ofta förövare	31
Att leva med vuxna med svårigheter är en riskfaktor för våld	32
Majoriteten avslöjar våld och upplever att de får stöd	33
Utveckling av metodik	34
Rekommendationer för framtida prevalensstudier	35
Referenser	36
Bilaga 1	38

Tack

Vi vill börja med att tacka alla anpassade gymnasieskolor som deltagit i studien och alla elever som valt att delta och dela med sig av sina erfarenheter! Stort tack också till de elever som deltagit vid workshops för att hjälpa oss med framtagandet av enkät och informationsmaterial.

Ett stort tack till World Childhood Foundation som har finansierat projektet. Ett extra stort tack till Åsa Olsson som följt projektets planering och genomförande.

Tack till studiens arbetsgrupp för alla goda synpunkter och förslag; Margret Buchholz (Dart, Sahlgrenska Universitetssjukhuset), Maria Melin (Myndigheten för delaktighet), Karin Robertsson (Marie Cederschiöld högskola), Maria Ingemarsson (Marie Cederschiöld högskola), Therese Lindahl (SPSM) och Christina Heilborn (FUB).

Tack till Begripsam, framför allt Stefan Johansson och Louise Tengberg, för ett gott samarbete i planeringsfas och vid datainsamling.

Tack till Anna Ternström för projektledning under våren 2025.

Introduktion

Alla barn har enligt Barnkonventionen rätt till en uppväxt fri från våld. Trots att Barnkonventionen är lag i Sverige kvarstår våld mot barn som ett utbrett och allvarligt samhällsproblem. Barn med funktionsnedsättningar är särskilt utsatta och löper en betydligt högre risk att drabbas. I Sverige finns ett behov av utökad statistik kring barn med funktionsnedsättningar, utvecklad forskning och insamling av data om deras våldsutsatthet (Committee on the Rights of the Child, 2023; Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, 2014).

För att kunna förstå och förebygga våld mot barn med funktionsnedsättningar krävs kunskap om våldets omfattning, karaktär och konsekvenser (Kyegombe et al., 2019). Ändå är forskning som lyfter fram gruppens ökade sårbarhet fortfarande mycket begränsad. Många svenska och internationella studier som undersöker barns utsatthet inkluderar inte barn och ungdomar med intellektuella funktionsnedsättningar. Att barn och ungdomar med funktionsnedsättningar inkluderas i forskning är avgörande. Deras erfarenheter och perspektiv måste representeras i alla områden som rör dem för att säkerställa att insatserna verkligen når fram och gynnar de som behöver det mest.

För att säkerställa att barn och ungdomars röster tas tillvara så har vi i den här pilotstudien valt att tillfråga ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning om deras utsatthet för våld och övergrepp ur ett livsperspektiv. Materialet som har använts i studien har arbetats fram i samråd med experter inom området och ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning själva.

Definition av våld mot barn

I den aktuella studien utgår vi från den definition av våld mot barn som formulerats av FN:s kommitté för barnets rättigheter (Committee on the Rights of the Child, 2011). Enligt denna definition innefattar våld alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försummelse, misshandel samt sexuellt utnyttjande. Definitionen tar inte hänsyn till våldsutövarens ålder, vilket innebär att både vuxna och andra barn kan vara förövare. Vidare betonas att olika former av våld ofta samexisterar, vilket innebär att barn kan exponeras för flera typer av våld samtidigt. Kommittén framhåller att både pojkar och flickor riskerar att utsättas för samtliga former av våld, men understryker att våldsutsattheten ofta har en tydlig könsdimension, där flickor och pojkar kan utsättas på olika sätt och i olika sammanhang.

Bakgrund till den aktuella studien

Det finns ingen entydig statistik kring hur många barn i Sverige som har en funktionsnedsättning. Omfattningen varierar mellan ca 10-30 procent i olika enkätundersökningar beroende på hur funktionsnedsättning definieras och hur frågorna ställs. Forskningen är begränsad när det gäller deras utsatthet för våld och övergrepp, men både internationella och nationella studier tyder på att risken att de utsätts för våld är betydligt större än för barn utan funktionsnedsättningar. Metaanalyser av internationella forskningsstudier har visat att risken att utsättas för våld är 2–5 gånger högre bland barn med funktionsnedsättningar i jämförelse med barn i övrigt (Fang et al., 2022; Jones et al., 2012). Utifrån de få svenska studier som genomförts framkommer att risken att utsättas för våld är dubbelt så stor för barn med funktionsnedsättningar jämfört med andra barn (Svedin, Jonsson & Landberg, 2016; Svedin, Landberg & Jonsson, 2023). I intervjuer som Barnombudsmannen har genomfört framkommer att barn med funktionsnedsättning är utsatta för kränkningar samt psykiskt och fysiskt våld av både jämnåriga och vuxna i skolan (Barnombudsmannen, 2016). Den senaste nationella elevstudien om våld mot barn visade att barn med funktionsnedsättningar är utsatta för alla former av våld i högre utsträckning än övriga barn (Jernbro, Landberg & Thulin, 2023). Detta innefattar fysiskt och psykiskt våld, upplevt våld mellan vuxna, sexuella övergrepp, försummelse, mobbning och våld i egen parrelation. De är också mer utsatta för allvarligt våld och fler former av våld. Det var nästan fyra gånger så vanligt med multiutsatthet (utsatt för 3–7 typer av våld) bland elever med någon funktionsnedsättning/sjukdom i jämförelse med övriga elever.

Barn med intellektuell funktionsnedsättning

Barn med intellektuell funktionsnedsättning kan löpa särskilt stor risk att utsättas för våld. Forskningen är begränsad när det gäller gruppens våldsutsatthet, men resultaten tyder på att de löper större risk att utsättas för flera olika typer av våld, inklusive sexuella övergrepp (Helton, Gochez-Kerr & Gruber, 2018) och försummelse (MacLean et al., 2017). Den förhöjda risken för utsatthet för olika typer av våld kan bland annat bero på ett större behov av hjälp och stöd i vardagen, t.ex. hjälp med dusch och toalettbesök, bristande kunskaper om våld och hur våld kan ta sig uttryck både hos individen själv och personer runt den, familjestress och hög belastning hos vårdnadshavare samt placering i familjehem eller på boende (Myndigheten för delaktighet, 2023). I en svensk studie där vuxna personer fick svara på frågor om utsatthet under uppväxten var personer med intellektuell funktionsnedsättning mer utsatta än andra för verbala kränkningar, försummelse och egendomsbrott (Myndigheten för delaktighet, 2023). Enkäten som användes i studien var dock inte anpassad för personer med intellektuell funktionsnedsättning och författarna betonar vikten av att anpassa metoder och frågor för att säkerställa att hela den våldsutsatthet som gruppen upplever fångas.

Genom de tidigare genomförda nationella elevstudierna om våld som Stiftelsen Allmänna Barnhuset har genomfört har vi fått en ökad kunskap om våldsutsatthet hos barn med funktionsnedsättningar. Men studierna innefattar endast de barn och unga som går i vanlig grund- eller gymnasieskola. De elever som går i anpassad skola, vilket är majoriteten av alla barn och ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning, finns därför inte representerade i den forskning som vi tidigare genomfört. Utöver intellektuell funktionsnedsättning kan de ha andra funktionsnedsättningar, såsom syn- och hörselnedsättningar eller kommunikationssvårigheter. Dessa svårigheter kan innebära utmaningar när det gäller att besvara traditionella enkäter och har också historiskt sett gjort att de ofta inte inkluderas i forskningsstudier, på grund av de anpassningar som behöver göras för att säkerställa att de ska kunna delta, förstå och svara korrekt på frågor.

För att vi ska få kunskap om de erfarenheter som barn och unga med intellektuella funktionsnedsättningar har av olika former av våld är det nödvändigt att de får delta i studier som är anpassade efter deras individuella kommunikativa och kognitiva förmåga. Det finns därmed ett stort behov av att utveckla anpassade material och metoder för att ställa frågor om våld, för att undvika att de mest utsatta missas.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien var tredelat. För det första avsåg studien att utveckla forskningspersonsinformation, informationsmaterial om våld samt en enkät som är särskilt anpassad för ungdomar med lindrig intellektuell funktionsnedsättning. För det andra syftade studien till att pröva det framtagna materialet samt utvärdera genomförbarheten av datainsamlingen inom anpassad gymnasieskola. Det tredje syftet var att, med hjälp av enkätundersökningen, kartlägga förekomsten av olika former av våld under uppväxten bland ungdomar med lindrig intellektuell funktionsnedsättning.

Enkätundersökningen avsåg besvara följande frågeställningar:

- **HUR VANLIGT FÖREKOMMANDE** är olika former av våld mot barn med funktionsnedsättningar – fysiskt, psykiskt, sexuellt, upplevt våld mellan föräldrar, våld i egen parrelation och mobbning?
- **VILKA BAKGRUNDSFAKTORER** (till exempel kön) är kopplat till våldsutsatthet?
- **VILKA UTÖVAR VÅLDET?**
- **HAR UNGDOMARNA NÅGON VUXEN** som de litar på och kan prata med?

Metod

Utveckling av enkät och informationsmaterial

Studiens utgångspunkt var den enkät som användes i den senaste nationella kartläggningen om våld mot barn (Jernbro, Thulin & Landberg, 2023). Denna enkät riktade sig till elever i nionde klass och innefattade 79 frågor om hälsa och funktionsnedsättningar/kroniska sjukdomar, attityder till olika uppfostringsmetoder, erfarenheter av olika former av våld inom och utanför familjen, avslöjande och stöd samt coronapandemin. På grund av enkätens omfattning och komplexitet stod det redan från början klart att ett omfattande anpassningsarbete skulle behövas för att göra det möjligt för ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning att besvara enkäten.

Med tanke på målgruppens behov var det också viktigt att utöver en anpassad och omarbetad version av enkäten inkludera ett informationsmaterial. Ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning kan ha bristande kunskaper om våld och olika former av våld, sex och sexuella övergrepp. För att säkerställa att de kan förstå och besvara frågor om våld behöver olika former av våld definieras och exemplifieras.

Ungdomarna som skulle delta i studien behövde också få information om forskningsstudien, inklusive information om syftet med studien och hur deras svar skulle komma att användas efter studiens genomförande. Även detta material behövde vara anpassat utifrån deras behov för att säkerställa att medverkan i studien kunde ske med samtycke och på ett tryggt och säkert sätt.

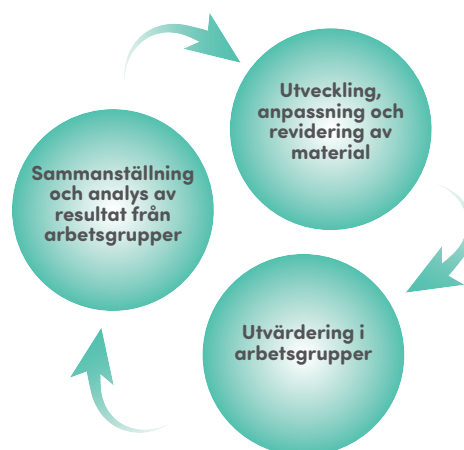
Vi var måna om att säkerställa att ungdomarna inte påverkades att svara på frågorna på ett visst sätt av exempelvis lärare, personliga assistenter eller andra medhjälpare. Vår målsättning var därför att göra enkäten, informationsmaterialet och studieinformationen så tydliga som möjligt för att eleverna skulle kunna svara på enkäten så självständigt som möjligt. Materialet anpassades vad gäller språk, utseende, inkluderandet av bildstöd, vilken typ av frågor som ställdes, vilka skalor som användes, hur ungdomarna kunde fylla i enkäten samt att det fanns möjlighet att få enkäten uppläst.

Arbetsprocess

Arbetet med att anpassa enkäten, informationsmaterialet och studieinformationen pågick under ca 18 månader och genomfördes i flera olika faser. Vi använde oss av en iterativ process, vilket innebär att man delar upp arbetet i flera mindre steg som sedan upprepas flera gånger för att förfina och förbättra resultatet (Figur 1). I arbetet med anpassningen hade vi hjälp av två expertgrupper. En expertgrupp bestod av forskare, representanter från myndigheter och organisationer med särskilda kunskaper om funktionsnedsättning eller våld. Denna grupp stod för återkoppling under utvecklingsprocessen och arbetade vid ett antal tillfällen konkret med att förfina och förbättra enkäten, informationsmaterialet och studieinformationen.

Den andra expertgruppen bestod av ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning. Lärare, elevassistenter och personal från Begripsam deltog också i gruppen. Arbetet i denna grupp genomfördes som en samskapande process. Ett antal workshops genomfördes för att testa enkätens frågor, svarsalternativ, struktur samt det informationsmaterial som hade tagits fram.

Ungdomarna i gruppen bidrog bland annat med konkreta förslag på formuleringar, synpunkter på svåra frågor och lyfte behovet av exempelvis svarsalternativet "Jag vill inte svara på den här frågan" för känsliga ämnen. Deras medverkan gav insikt om hur ungdomar pratar om olika företeelser, olika livssituationer och hur vissa frågor kan upplevas som potentiellt farliga att besvara, exempelvis frågor om alkoholproblem i hemmet där de tänkte att svaren skulle kunna få negativa konsekvenser för en viktig person i deras liv.

FIGUR 1 Iterativ arbetsprocess som användes för utveckling av enkät, informationsmaterial och studieinformation.

Testning av material

Efter att enkäten, informationsmaterialet och studieinformationen genomgått den process som beskrivits ovan så prövades materialet i anpassad gymnasieskola med ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning i en så kallad pre-pilot. Pre-piloten innebar att eleverna fick ta del av informationsmaterialet och fylla i enkäten. Eleverna var medvetna om att det endast var ett test och syftet var att de skulle ge återkoppling på sådant de tyckte skulle förbättras. De behövde inte fylla i enkäten sanningsenligt, utan fick uttala sig om hur de upplevde frågorna, svarsalternativen och layouten.

Pre-piloten genomfördes på en anpassad gymnasieskola i Stockholmsområdet under skoltid. Fyra ungdomar deltog. Fyra personal från Begripsam och Stiftelsen Allmänna Barnhuset var på plats samt en specialpedagog och en elevassistent som eleverna kände väl. Eleverna hade fått information om aktiviteterna som skulle genomföras en vecka innan, både skriftligt och muntligt. Deltagandet var frivilligt och avlönat. Eleverna fick ta del av informationsmaterialet om våld som både gavs till eleverna i pappersformat samt presenterades på skärm. Eleverna fick också titta på en informationsfilm om våld. En elev valde att inte titta på filmen då hon upplevde det obehagligt. Därefter testade eleverna enkäten. Två elever gjorde den online (på Ipad) och två elever gjorde den på papper. Efter att samtliga elever gjort enkäten genomfördes en gruppdiskussion där eleverna bland annat fick utvärdera vad de tyckte om enkäten, om det fanns frågor som var svåra eller behövde förtydligas och hur de kände sig efter att det fyllt i enkäten.

Resultaten från pre-piloten sammanställdes och analyserades direkt efter workshopen var slutförd. Eleverna framförde flera synpunkter på enkäten gällande frågor eller formuleringar som upplevdes svåra att svara på eller förstå. Samtliga elever genomförde enkäten på mellan 15 och 30 minuter, vilket talade för att den var av rimlig omfattning. Vår observation av eleverna, hur de genomförde enkäten och vilket stöd de behövde i genomförandet gjorde det tydligt för oss att varje elev som skulle besvara enkäten med största sannolikhet skulle behöva sitta enskilt med en oberoende person som (vid behov) kunde läsa upp och förklara frågor och svarsalternativ.

Efter att pre-piloten genomförts gjordes flera revideringar av enkäten. Frågor som upplevts för svåra att svara på togs antingen bort eller förenklades väsentligt. Flertalet förklaringar och svarsalternativ förenklades också. Informationsmaterialet genomgick endast mindre förändringar då eleverna tyckte att materialet var bra och hade få förslag på ändringar. Både informationsmaterial och enkäten genomgick en bearbetning till lättläst format efter pre-piloten.

DEN SLUTGILTIGA WEBBENKÄTEN innehöll 54 frågor, inklusive villkorade frågor, inom följande huvudområden (se bilaga 1):

- Bakgrundsinformation om eleven och om familjen
- Frågor om funktionsnedsättningar/kroniska sjukdomar, hälsa och trivsel
- Frågor om erfarenheter av olika former av våld inom och utanför familjen och attityder till fysiskt våld
- Frågor om avslöjande och stöd

Urval och svarsfrekvens

I denna pilotstudie genomfördes ett "bekvämlighetsurval" av anpassade gymnasieskolor. Skolor som Begripsam eller Stiftelsen Allmänna Barnhuset har haft kontakt med genom olika aktiviteter och projekt tillfrågades. Sju anpassade gymnasieskolor från sex städer i mellan- och södra Sverige tackade ja till deltagande. Det var tre ytterligare skolor som tillfrågades men vi fick ingen återkoppling från dem.

Totalt deltog 96 elever av 196 möjliga. Eleverna som deltog var alla över 18 år. På sex av sju skolor var det endast elever i årskurs 3 som tillfrågats att delta. I en skola tillfrågades förutom årskurs 3 även elever som gick i årskurs 4 (drygt 20 elever). Exakt hur många av eleverna i årskurs 4 som valde att delta har vi inga uppgifter om.

Beskrivning av studiedeltagarna

Det var totalt 96 elever som ingick i analyserna. En beskrivning av deltagarna utifrån ett antal bakgrundsfaktorer ses i tabell 1. Bland de svarande var det fler killar än tjejer, vilket reflekterar fördelningen i anpassad gymnasieskola. I anpassade gymnasieskolan är 40 procent av eleverna tjejer och 60 procent killar (Skolverket 2024). Det var tre personer som inte ville svara på frågan om kön och en person som identifierade sig varken som kille eller tjej.

Av eleverna var en fjärdedel födda utanför Sverige. Nästan alla elever svarade ja eller ibland på frågan om familjen hade råd att köpa det de behöver. Ingen svarade nej. Drygt hälften av eleverna bodde med båda sina föräldrar som bodde tillsammans. En fjärdedel bodde hos enbart en förälder, oftast mamman. Det var därmed vanligare än att eleven bodde växelvis hos båda föräldrarna, vilket skiljer sig från den generella populationen, där växelvis boende är vanligare bland barn och unga med separerade föräldrar. Sex personer bodde i familjehem och fem personer bodde på annat sätt.

Det var endast knappt hälften av eleverna som rapporterade att de hade en intellektuell funktionsnedsättning (IF), vilket kan bero på att de inte förstått frågan eller "begreppet". I anpassad gymnasieskola går de elever som inte bedöms ha förutsättningar att nå upp till gymnasieskolans kunskapskrav därför att de har en intellektuell funktionsnedsättning (Skolverket 2024). I resultaten har vi därför utgått från att alla elever som deltagit i studien har en intellektuell funktionsnedsättning. Förutom intellektuell funktionsnedsättning var ADHD och autism de vanligaste funktionsnedsättningarna. Drygt var tionde elev rapporterade att de hade ångest. På 'annat' rapporterades främst epilepsi, läs- och skrivsvårigheter, språkstörning och svårt att äta. Det var tre elever som skrev att de inte hade något av det vi frågade efter.

Datainsamling

Inför datainsamlingen

Efter en första kontakt med skolorna via e-post där möjligheten att medverka i studien presenterades så bokades digitala informationsmöten in med personal från de skolor som var intresserade. En skola avstod från ett informationsmöte men deltog ändå i studien. Inför mötet fick skolpersonalen ta del av det informationsmaterial som tagits fram till eleverna kring studien samt om olika typer av våld. Vid dessa möten diskuterade vi möjliga lokaler och planerade för att elevhälsan skulle vara informerad om studien och tillgänglig i samband med och den närmsta tiden efter datainsamlingen om någon elev skulle behöva stöd.

	Antal (n)	Andel (%)
KÖN		
Tjejer	35	37
Killar	57	59
Annat	1	1
Vill inte svara	3	3
Elevers födelseland		
Sverige	70	73
Annat land	24	25
Vet inte	2	2
Familjen har råd att köpa det som de behöver		
Ja	80	85
Ibland	13	14
Nej	0	0
Vet inte	1	1
Boende/familjesituation		
Bor med båda föräldrarna som bor tillsammans	48	51
Växelsvis boende	12	13
Bor enbart med en förälder	24	25
Familjehem/HVB	6	6
Annat boende	5	5
Funktionsnedsättningar		
Intellektuell funktionsnedsättning	46	48
Downs syndrom	2	2
ADHD eller ADD	30	31
Autism	22	23
Ätstörning	0	0
Depression	5	5
Ångest	12	13
Annat	11	12
Vet ej	15	16

TABELL 1 Bakgrundsbeskrivning av de 96 studiedeltagarna.
Antal (n) och andel (%).

Samtliga skolor som deltog i studien fick informationsmaterialet om våld och information gällande deltagande i studien skickat till sig i god tid innan datainsamlingstillfället. Många av skolorna hade tittat på filmerna och gått igenom informationsmaterialet både cirka en vecka innan samt i direkt anslutning till datainsamlingstillfället. I informationsfilmen om studien medverkade två av de tre personerna som genomförde datainsamlingen för att eleverna skulle få en bild av vilka det var som skulle komma till skolan.

Genomförandet av datainsamling

Vid datainsamlingstillfället erbjöds eleverna information om studien i form av ett skrivet informationsbrev med tillhörande bildstöd samt en broschyr med information om vart de kunde vända sig för stöd och hjälp (både av personal på skolan och ideella organisationer) om deltagandet i studien skulle väcka obehagliga känslor. I de fall eleverna inte hade sett filmerna eller ville se dem igen så visade vi dem innan vi påbörjade datainsamlingen antingen i helgrupp eller enskilt på iPad eller laptop. Eleverna informerades också återigen om att deras medverkan var helt frivillig och att de när de ville kunde välja att avbryta sin medverkan.

Då vi bedömde att eleverna sannolikt skulle behöva olika lång tid på sig för att besvara enkäten strävade vi efter att så långt som möjligt kunna erbjuda dem möjlighet att sitta enskilt i ett rum eller i grupper om max 3–4 i samma rum. Vid några tillfällen genomförde vi utifrån skolans möjligheter enkäten i ett större rum med cirka 10–20 elever utspridda i rummet samtidigt. Vid dessa tillfällen var även ett antal resurspersoner från skolan med för att bistå om eleverna behövde hjälp.

Personal från Begripsam eller Stiftelsen Allmänna Barnhuset fanns tillgänglig i rummet för att kunna svara på frågor vid behov. Vi tillhandahöll iPads som de kunde använda för att besvara enkäten. En del elever ville hellre använda sin egen laptop och då försåg vi dem med länken till enkäten så att de kunde göra det. Via webbläsaren fanns möjlighet att få frågorna och svarsalternativen upplästa via talsyntes, men ingen valde att använda den funktionen. Vi erbjöd också möjligheten att göra enkäten i pappersform. Ingen av eleverna valde det alternativet. Enkätens första fråga var huruvida de önskade medverka i undersökningen eller ej. Om eleven valde alternativet nej där så kom de vidare till ett spel ”okej på nätet” som Begripsam har tagit fram. På så sätt kunde de som inte ville besvara enkäten sitta kvar och spela ett tag om de ville för att värna anonymitet kring vilka som valt att medverka eller ej.

Målet var att eleverna så långt det var möjligt skulle genomföra enkäten utan inblandning av någon annan, vilket de flesta också gjorde. Vid några enstaka tillfällen uppstod frågor om betydelsen av olika begrepp, till exempel intellektuell funktionsnedsättning och ätstörning. En elev resonerade kring vad att bråka betyder, och beskrev att hen kunde småbråka med en förälder på skoj men att det inte rörde sig om våld. En annan hade funderingar kring om hens

föräldrar ville bestämma vem hen skulle gifta sig med då den frågan inte hade diskuterats i hemmet då hen aldrig haft någon partner men att hen inte trodde det. I dessa diskussioner lyssnade vi på eleven, men gav inte råd om hur hen skulle svara.

De flesta genomförde enkäten på cirka tio minuter, när de var klara fanns det möjlighet att klicka sig vidare till spelet "okej på nätet" (se ovan) även här. De flesta valde dock att gå tillbaka till sitt klassrum direkt när de var klara. Vid ett par tillfällen hände det att en elev blev upprörd i anslutning till genomförandet av enkäten. Dessa elever fångades snabbt upp av skolpersonal på skolan som de kände väl.

Lärdomar från datainsamlingen

Att både skicka information till skolorna om studien och därefter ha digitala möten där skolans personal och personal från Begripsam och Stiftelsen Allmänna Barnhuset träffades för information var en bra grund för genomförandet av datainsamlingen. Vid dessa möten fick vi möjlighet att planera genomförandet av datainsamlingen på den aktuella skolan. Personalen fick möjlighet att få fördjupad information och ställa frågor och vi kunde presentera önskemål om förberedelse av eleverna samt lokal för datainsamlingen.

De flesta eleverna upplevdes som väl förberedda och tog god tid på sig att läsa noggrant och besvara frågorna. Det verkar ha varit framgångsrikt att eleverna fått titta på de två informationsfilmerna tillsammans med personal på skolan både cirka en vecka innan och samma dag som datainsamlingen. Personal från flera skolor berättade att filmerna resulterat i långa diskussioner i klasserna kring olika former av våld och dess konsekvenser.

Genomförandet av enkäten fungerade bäst när eleverna antingen fick sitta själva eller i ett rum med 3–4 elever utspridda med personal från Begripsam eller Stiftelsen Allmänna Barnhuset som var tillgängliga vid eventuella frågor. Ofta pågick det undervisning samtidigt och personal på skolan var behjälpliga med att slussa in nya elever till oss när någon blev klar och återvände till sin klass.

Statistiska analyser

Analyser av datamaterialet gjordes i SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) version 29. I rapporten presenteras beskrivande statistik; prevalenser och resultat från Chi-2 test i form av p-värde. P-värdet i en Chi-2-analys visar om det finns en statistiskt signifikant skillnad mellan grupper. Ett lågt p-värde ($p < 0,05$ i denna studie) tyder på att skillnaden mellan grupper sannolikt inte beror på slumpen, utan att det finns ett verkligt samband. Storleken på urvalet påverkar dock p-värdet. Vid ett större urval är det lättare att upptäcka även små skillnader mellan grupper. Med ett litet urval som i denna studie krävs större skillnader för att p-värdet ska bli lågt. Därför är det viktigt att tolka p-värdet tillsammans med hur stor skillnaden faktiskt är och inte bara om den är statistiskt signifikant. I denna studie undersöker vi skillnader i våldsutsatthet i relation till kön, ursprung, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och om det finns en vuxen i familjen med svårigheter (skadligt bruk/beroende, sjukdom och kriminalitet). De tre senare faktorerna analyseras i relation till våldsutsatthet som helhet, utan uppdelning i olika typer av våld.

Etiska överväganden

Det vetenskapliga värdet och den praktiska relevansen i föreliggande studie bedöms som betydande, då det i dagsläget saknas svenska prevalensstudier om våldsutsatthet bland barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning (IF). För att generera kunskap om denna grupps erfarenheter av olika former av våld är det nödvändigt att inkludera dem i forskningssammanhang, på ett sätt som är anpassat efter deras individuella kommunikativa förutsättningar. Deltagande i forskning är centralt för att säkerställa att barns egna röster och perspektiv inkluderas i frågor som direkt rör deras livsvillkor och rättigheter.

Tillgång till tillförlitlig data om våldets förekomst, karaktär och konsekvenser är en förutsättning för att kunna förebygga våld mot barn med funktionsnedsättning. Genom att lyfta frågan om våld i forskningssammanhang bidrar studier av detta slag till att synliggöra ett ofta tabubelagt ämne. I tidigare svenska kartläggningar (Jernbro, Landberg & Thulin, 2023; Jernbro & Janson, 2017) har många barn och unga uttryckt att de anser det viktigt att våld undersöks, och att de inte upplever det som ett problem att berätta om sina erfarenheter. Internationell forskning har visat att emotionella reaktioner vid enkätundersökningar om våld är ovanliga och i regel snabbt övergående (Mathews et al., 2022). Under datainsamlingen i denna studie fanns beredskap hos skolornas elevhälsa för att ge stöd vid behov.

Som tidigare beskrivits fick eleverna anpassad information om studien där även kontaktuppgifter till stödjansinstanser ingick, i händelse av att eleverna behövde hjälp med våldsrelaterade erfarenheter.

Samtliga deltagare hade uppnått 18 års ålder vid datainsamlingen. Vid datainsamlingen deltog två till tre representanter från Begripsam och Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Assistent medverkade endast om eleven själv önskade detta.

Studien har granskats och godkänts av Etikprövningsmyndigheten (Dnr 2024-07366-01).

Resultat från enkätstudien

Här presenteras resultat från enkätstudien som genomfördes i sju anpassade gymnasieskolor. Resultatet består av (1) en beskrivning av prevalensen av olika former av våld eleverna rapporterar att de upplevt under hela uppväxten inklusive hedersnormer, (2) de främsta riskfaktorerna för våldsutsatthet, (3) avslöjande av våldet och om eleven fått stöd, (4) elevernas upplevelse av att svara på enkäten.

Viktigt att notera att detta är en pilotstudie och vi har svar från endast 96 elever. Resultaten behöver därmed tolkas med försiktighet.

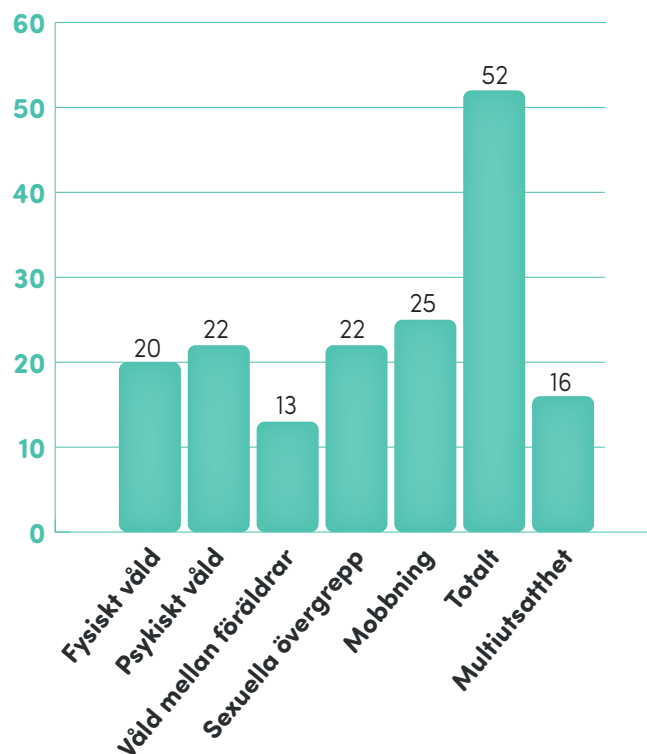
Våldsutsatthet

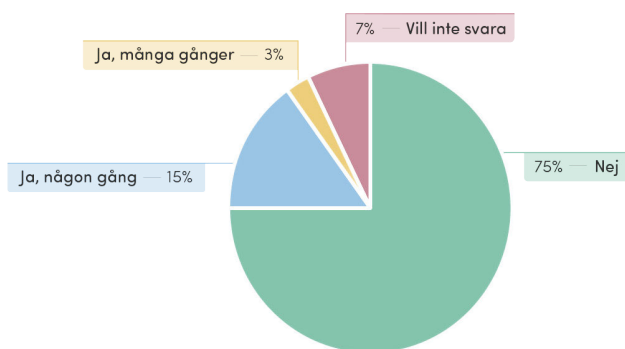
I enkäten ingick frågor om fysiskt och psykiskt våld, sexuella övergrepp, upplevt våld mellan vuxna i familjen och mobbning (se bilaga 1). Som kan ses i figur 2 rapporterade drygt hälften av eleverna att de har varit utsatta för någon form av våld under uppväxten (52 %). En något högre andel tjejer (58 %) än killar (47 %) rapporterade våldsutsatthet, men skillnaden var inte statistiskt signifikant ($p=0,332$). Andelen elever som uppgav att de utsatts för våld skiljde sig inte mellan utrikesfödda och svenskfödda elever.

Ungefär var sjätte elev var multiutsatt, vilket innebär att de varit utsatta för minst tre olika former av våld som vi frågat efter. Betydligt fler tjejer (26 %) än killar (9 %) var multiutsatta, men skillnaderna uppnådde inte statistiskt signifikans ($p=0,063$). Procentuellt sett rapporterade tjejer en högre förekomst av samtliga former av våld jämfört med killar. På grund av ett litet urval och därmed reducerad statistisk styrka uppnår dock endast skillnaden avseende sexuella övergrepp statistisk signifikans.

Den mest frekvent rapporterade formen av våldsutsatthet var mobbning (25 %), vilket definieras som upprepad utsatthet av andra barn eller ungdomar. Därefter var sexuella övergrepp (22 %) och psykiskt våld (22 %) de mest förekommande formerna av våld. En mer detaljerad redogörelse för de olika formerna av våld återfinns i avsnitten nedan.

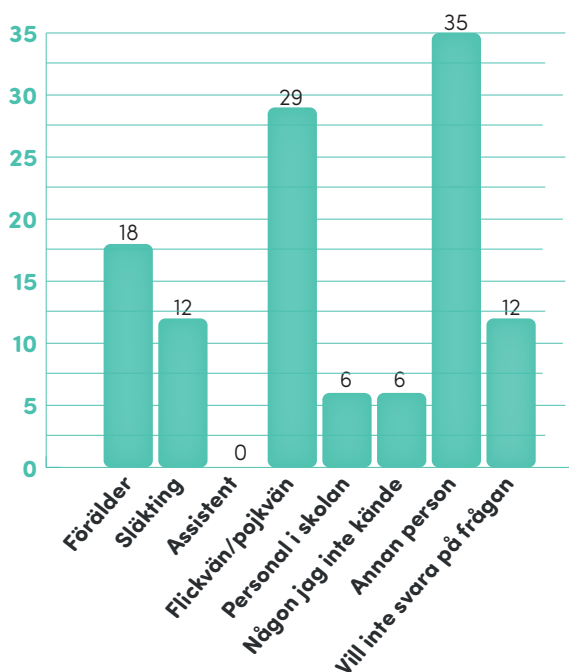
FIGUR 2 Andelen (%) elever som rapporterat att de utsatts för olika former av våld. Andelen är baserade på de personer som svarat ja eller nej på frågan. De elever som fyllt i att de inte vill svara på frågan har hanterats som bortfall.

FIGUR 3 Andel utsatta för fysiskt våld (%). Antal=94.

FIGUR 4 Rapporterade våldsutövare av fysiskt våld. Andel (%) bland de elever som rapporterat att de utsatts för fysiskt våld. Antal=17.

Fysiskt våld

Nästan var femte elev rapporterade att de utsatts för fysiskt våld under uppväxten. Majoriteten hade utsatts någon enstaka gång. Tre procent uppgav att de utsatts många gånger (se figur 3). Sju procent ville inte svara på frågan vilket gör att vi inte vet något om deras erfarenheter av fysiskt våld. När dessa betraktas som bortfall är det totalt 20 procent, 28 procent tjejer och 14 procent killar ($p=0,097$), som rapporterat att de utsatts för fysiskt våld.

Våldsutövare fysiskt våld

Som figur 4 visar är den vanligaste våldsutövaren av fysiskt våld 'annan person' (35 %, antal=6), följt av flickvän/pojkvän (29 %, antal=5). Bland de som utsatts för fysiskt våld rapporterade 18 procent (motsvarande tre elever) att de utsatts för våld av en förälder och 12 procent (motsvarande 2 elever) av en släkting. Två elever ville inte uppge vem som var våldsutövare av fysiskt våld.

Våld mellan vuxna i familjen

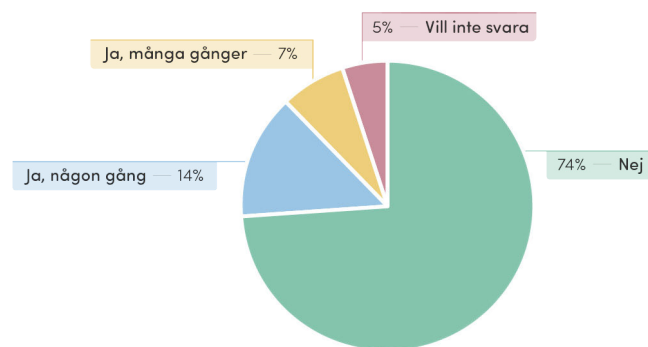
Figur 7 illustrerar hur eleverna besvarat frågan: "Har det hänt att en förälder i din familj har skadat eller hotat din andra förälder?" Sammanlagt uppgav åtta procent (antal=7) att de någon gång upplevt våld mellan vuxna inom familjen, medan fyra procent (antal=4) rapporterade att detta skett vid upprepade tillfällen. Därtill är det sju procent som uppgav att de inte vet om det hänt och fyra procent som valt alternativet "jag vill inte svara på frågan". Om dessa svar betraktas som internt bortfall, innebär det att totalt 13 procent av eleverna, 23 procent av tjejerna och 8 procent av killarna ($p=0,058$), har erfarenhet av våld mellan vuxna i hemmet.

Psykiskt våld

Drygt var femte elev rapporterade att de utsatts för psykiskt våld. Merparten av dessa har varit utsatta någon enstaka gång. Sju procent hade varit utsatta många gånger (figur 5). Det var fem procent som fyllde i att de inte ville svara på frågan om utsatthet för psykiskt våld. När dessa betraktas som bortfall var det totalt 22 procent, 28 procent av tjejerna och 19 procent av killarna ($p=0,321$), som rapporterat att de utsatts för psykiskt våld minst någon gång.

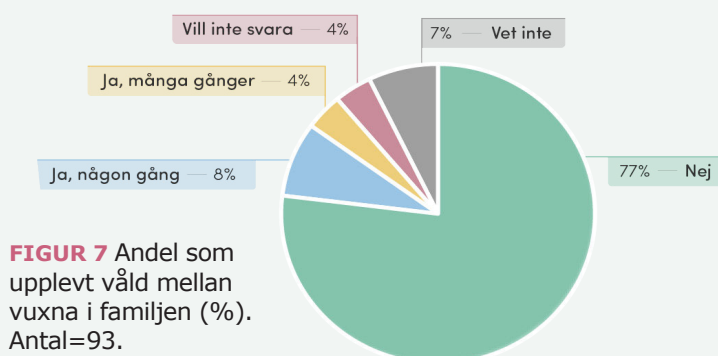
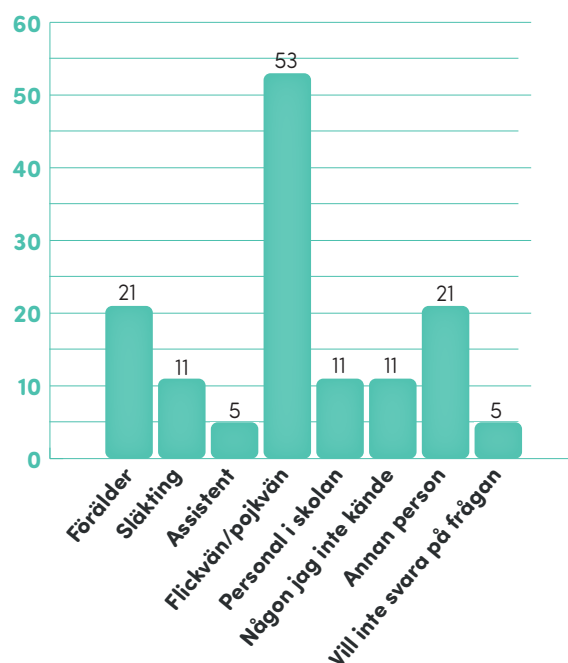
Våldsutövare psykiskt våld

Den vanligaste våldsutövaren av psykiskt våld var flickvän/pojkvän (53 %, antal=10). En femtedel av de elever som rapporterat psykiskt våld uppgav en förälder som våldsutövare och en lika stor andel uppgav 'annan person' (figur 6). En elev ville inte uppge vem som var våldsutövare.

FIGUR 5 Andel utsatta för psykiskt våld (%). Antal=93.

FIGUR 6 Rapporterade våldsutövare av psykiskt våld. Andel (%) bland de elever som rapporterat att de utsatts för psykiskt våld. Antal=19.

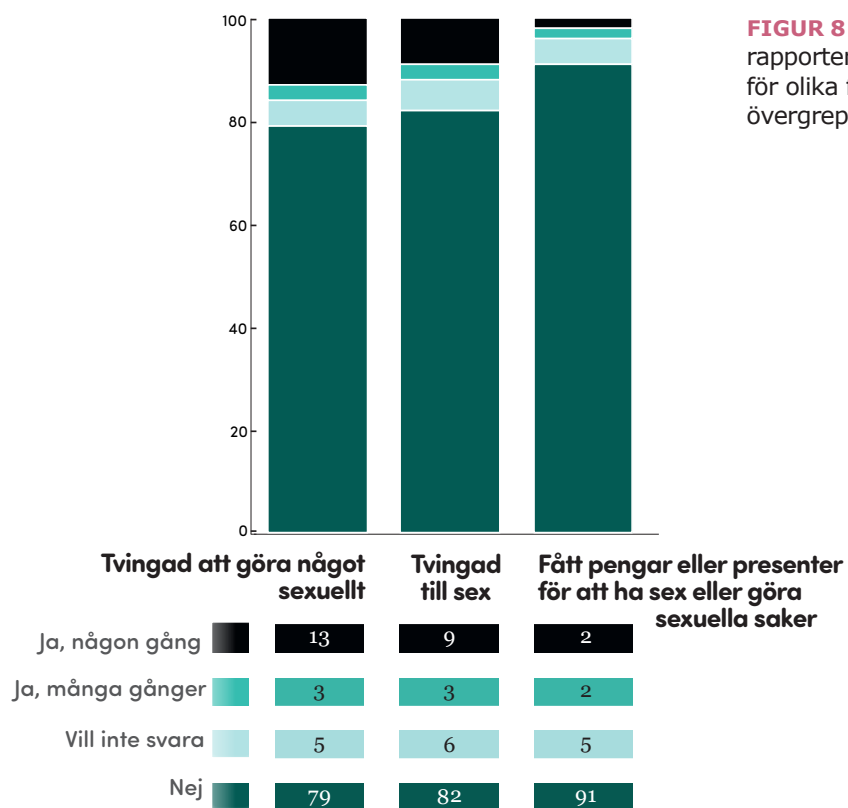
FIGUR 7 Andel som upplevt våld mellan vuxna i familjen (%). Antal=93.

Sexuella övergrepp

För att mäta sexuella övergrepp användes tre frågor (se bilaga 1). Det var totalt 22 procent av eleverna som uppgav att de utsatts för någon form av sexuellt övergrepp. Det var en signifikant större andel tjejer (36 %) än killar (11 %) som rapporterat utsatthet ($p=0,008$). Fördelningen av olika former av sexuella övergrepp ses i figur 8. Den vanligaste rapporterade formen av övergrepp var tvång att delta i sexuella handlingar, vilket kunde omfatta att någon rörde vid elevens kropp utan samtycke, tvingade eleven att beröra någon annans kropp, fotograferade eleven naken mot dennes vilja, exponerade eleven för nakenbilder eller pornografiskt material utan samtycke. Det var totalt 12 procent av eleverna, 27 procent tjejer och 2 procent killar ($p=0,001$), som rapporterade att de blivit tvingade till sex. Det var totalt fyra elever, samtliga tjejer, som rapporterade att de fått pengar eller presenter för sex eller andra sexuella handlingar.

Våldsutövare sexuella övergrepp

I tabell 2 presenteras våldsutövare för de olika formerna av sexuella övergrepp. Bland de elever som uppgav att de hade blivit tvingade att delta i sexuella handlingar rapporterade en tredjedel att förövaren var en flickvän eller pojkvän, vilket därmed utgjorde den vanligaste förövaren för denna form av övergrepp. Därefter följde kategorierna 'annan person' samt 'elev i skolan'. När det specifikt gällde tvång till sex var den vanligast rapporterade förövaren en elev i skolan, följt av flickvän/pojkvän och 'annan person'. Av de fyra elever som rapporterade att de hade erhållit pengar eller presenter i utbyte mot sex eller sexuella handlingar uppgav två att förövaren var 'annan person', en uppgav flickvän/pojkvän och en avstod från att besvara frågan. Det var få som uppgav en person i familjen som förövare. En elev rapporterade att en förälder utsatt hen och en annan elev uppgav att hen blivit utsatt för sexuella övergrepp, inklusive våldtäkt, av ett syskon. Ingen rapporterade släkting eller assistent som våldsutövare.

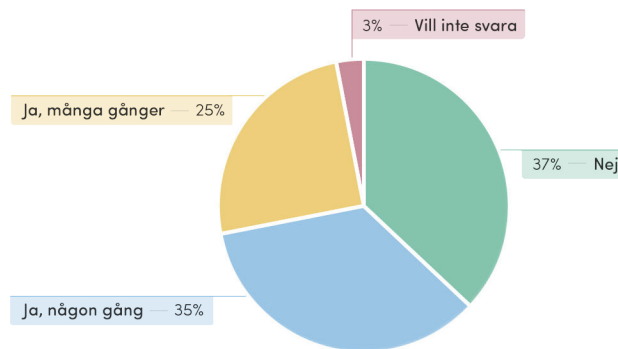
FIGUR 8 Andel elever som rapporterat att de är utsatta för olika former av sexuella övergrepp (%).

	Tvingad att göra något sexuellt (antal=15)	Tvingad till sex (antal=11)	Fått pengar eller presenter för att ha sex eller göra sexuella saker (antal=4)
	% (antal)	% (antal)	% (antal)
Förälder	7 (1)	0	0
Syskon	7 (1)	9 (1)	0
Släkting	0	0	0
Assistent	0	0	0
Flickvän/pojkvän	33 (5)	18 (2)	25 (1)
Elev i skolan	20 (3)	27 (3)	0
Personal i skolan	7 (1)	0	0
Någon jag inte kände	13 (2)	18 (2)	0
Annan person	27 (4)	27 (3)	50 (2)
Vill inte svara	13 (2)	9 (1)	25 (1)

TABELL 2 Rapporterade våldsutövare av sexuella övergrepp. Andel (%) bland de elever som rapporterat att de utsatts för sexuella övergrepp.

Mobbning

Drygt en tredjedel av eleverna (35 %) rapporterade att de hade blivit mobbade vid enstaka tillfällen, medan en fjärdedel (25 %) uppgav att de utsatts för mobbning vid upprepade tillfällen – vilket i denna studie definieras som mobbning. Totalt uppgav 37 procent att de aldrig blivit mobbade, och tre elever valde att inte besvara frågan. Det var en något högre andel tjejer än killar (29 % vs. 23 %) som rapporterade utsatthet för mobbning, men skillnaden var inte signifikant ($p=0,478$).

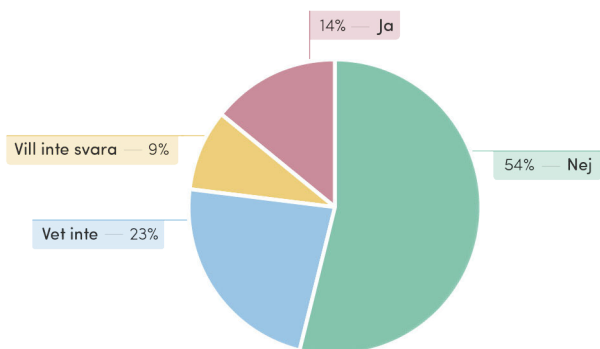
FIGUR 9 Andel elever som rapporterat att de varit utsatta för mobbning (%).

Elever som lever med hedersnormer

I enkäten fick eleverna bland annat frågor om familjens syn på relationer och sex. En fråga handlade om familjen förväntar sig att eleven ska vänta med sex tills äktenskapet, som fortsättningsvis benämns som oskuldsnorm. Resultaten visade att 14 procent av eleverna rapporterade oskuldsnorm (figur 10). Samtidigt var det många som antingen inte visste (22 %) eller inte ville svara (9 %). Något fler pojkar än flickor svarade att de har sådana förväntningar från familjen (16 respektive 11 %). Även elever med utrikesfödda föräldrar uppgav det i högre grad än de med svenskfödda föräldrar (18 respektive 10 %). Eftersom det rör sig om ganska få elever går det dock inte att säga säkert om skillnaderna är statistiskt betydelsefulla.

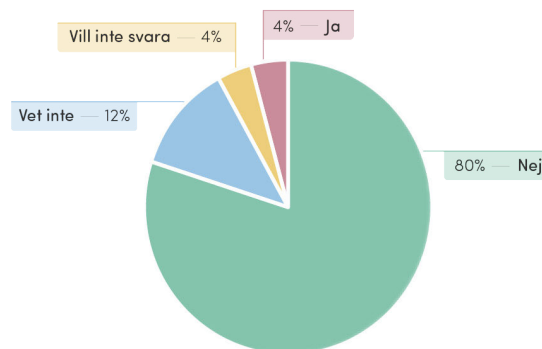
En annan fråga handlade om begränsningar i val av partner. Det var fyra elever (4 %) som rapporterade att familjen vill bestämma vem eleven får bli tillsammans eller gifta sig med. Hälften av dessa hade minst en utrikesfödd förälder och det var lika många pojkar som flickor som svarade ja på frågan. Även på denna fråga var det en relativt stor andel som uppgav att de inte visste (figur 11).

Vill din familj att du ska vänta med sex tills du är gift?

FIGUR 10 Andel elever som rapporterat att de lever med oskuldsnorm (%).

Vill din familj bestämma vem du ska vara ihop med, eller gifta dig med?

FIGUR 11 Andel elever som rapporterat begränsningar i val av partner (%).

De främsta riskfaktorerna för våldsutsatthet

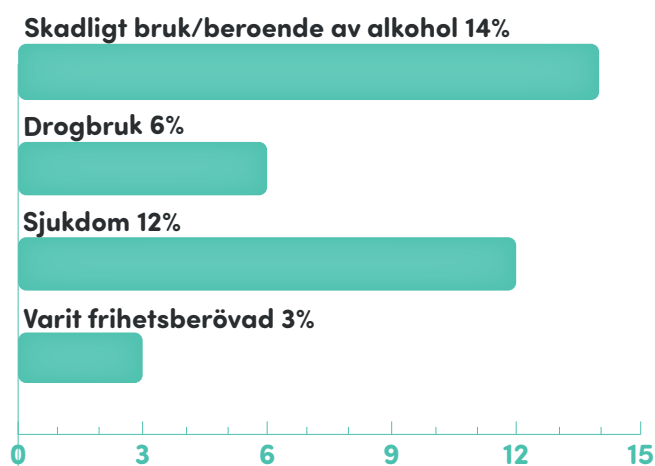
Elever som lever med vuxna med svårigheter

I enkäten fanns frågor om eleven har bott med en vuxen som druckit mycket alkohol, tagit droger, mått mycket dåligt eller som suttit i fängelse. På grund av överlappningen mellan de olika svårigheterna hos föräldrarna slogs variablerna samman till en gemensam övergripande variabel, i syfte att möjliggöra mer tillförlitliga sambandsanalyser med våldsutsatthet.

Det var totalt 23 procent som rapporterat att de lever med vuxna med olika svårigheter som presenteras i figur 12. Det vanligaste var att eleven rapporterade att de bott med en vuxen som druckit mycket alkohol (14 %), följt av att de bott med en vuxen som mått dåligt under lång tid (12 %). Att leva med en vuxen i familjen som har svårigheter var starkt associerat med våldsutsatthet. Bland de elever som rapporterade att en vuxen i familjen hade sådana svårigheter uppgav 89 procent att de utsatts för minst en form av våld, jämfört med 35 procent bland elever som inte rapporterade några svårigheter hos vuxen ($p < 0,001$).

Elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning

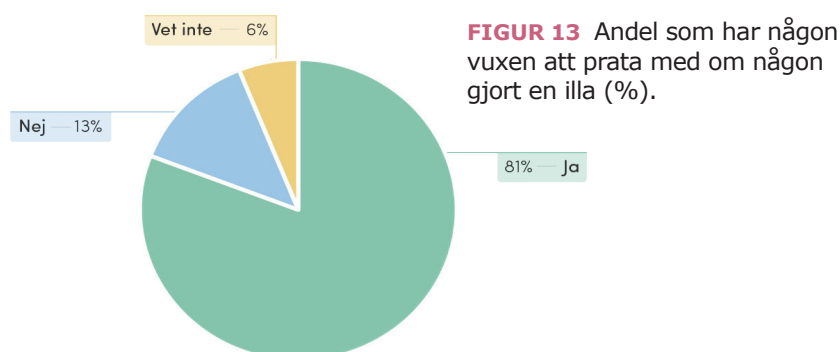
I enkäten ställdes separata frågor avseende ADHD respektive autism. Med hänsyn till den betydande överlappningen mellan diagnoserna samt det begränsade urvalet valdes dessa variabler att slås samman till en gemensam kategori. Bland de elever som uppgav att de hade ADHD och/eller autism rapporterade 68 procent att de hade utsatts för någon form av våld, vilket kan jämföras med 42 procent bland övriga elever. Skillnaden mellan grupperna var statistiskt signifikant ($p = 0,021$).

FIGUR 12 Andel elever som bor eller har bott med vuxen med olika svårigheter (%).

Avslöjande, hjälp och stöd

Enkäten innehöll en fråga om eleven hade en vuxen att vända sig till och prata med om någon gjort den illa. Majoriteten av eleverna (81 %) uppgav att de hade en sådan trygg vuxenkontakt. Samtidigt angav 13 procent att de saknade en vuxen att prata med i sådana situationer, och ytterligare sex procent var osäkra eller inte visste (figur 13).

Efter varje enkätfråga om utsatthet för olika former av våld ombads eleverna att ange huruvida de hade berättat om händelsen för någon samt om de hade fått någon form av hjälp. En stor andel uppgav att de både hade delat sin upplevelse med någon och erhållit stöd. Dock saknas information om vem de anförtrott sig åt samt vilken typ av hjälp de fått, då följdfrågor inte inkluderades i studien. Den form av våld som särskilt utmärkte sig var att uppleva våld mellan vuxna i familjen där nio av tio elever uppgav att de både hade berättat om det och fått hjälp (tabell 3).

	Berättat för någon % (antal)	Fått hjälp % (antal)
Psykiskt våld	84 (16)	63 (12)
Fysiskt våld	77 (13)	82 (14)
Sexuella övergrepp	60 (9)	64 (9)
Tvingad till sex	73 (8)	70 (7)
Sexuell exploatering	75 (3)	75 (3)
Upplevt våld mellan vuxna i familjen	91 (10)	91 (10)
Mobbning	71 (40)	70 (39)

TABELL 3 Andel (%) och antal som berättat om olika former av våld och som fått hjälp.

Elevernas upplevelse av att svara på enkäten

Majoriteten av eleverna (75 %) upplevde att enkätfrågorna var lätta att besvara. Sex elever upplevde dock att det var svårt att svara på frågorna, vilket kan betyda att frågorna i sig var komplicerade eller att det var ett svårt och känsligt ämne. Det kan också ha varit att de inte kommer ihåg eller inte vet. Det var 13 elever som upplevde att det fanns frågor som var svåra att förstå och sju elever som uppgav att det fanns ord som var svåra att förstå. Var sjätte elev uppgav att det fanns frågor som de inte ville svara på. Detta överensstämmer med hur eleverna svarat på de olika formerna av våld. På varje fråga om våld är det mellan 5-7 elever som kryssat i att de inte vill svara på frågan.

Elevernas upplevelse av att svara på enkäten	% (antal)
Det var lätt att svara på frågorna	75 (72)
Det var svårt att svara på frågorna	6 (6)
Det fanns frågor som var svåra att förstå	14 (13)
Det fanns ord som var svåra att förstå	7 (7)
Det fanns frågor som jag inte ville svara på	16 (15)

TABELL 4 Elevernas upplevelse av att svara på frågorna presenterade i andel (%) och antal.

Diskussion och slutsatser

Tolkning av pilotstudiens resultat bör ske med försiktighet, framför allt med hänsyn till studiens begränsade och icke-representativa urval. Det relativt låga antalet deltagare innebär att generaliserbarheten till en bredare population är begränsad, och resultaten bör därför ses som indikativa snarare än definitiva.

Mer än hälften av eleverna som deltog i pilotstudien (52 %) uppgav att de utsatts för någon form av våld under sin uppväxt, vilket är betydligt lägre än bland de elever med funktionsnedsättningar som deltagit i tidigare nationella kartläggningar (Jernbro, Landberg & Thulin, 2023; Svedin, Landberg, & Jonsson, 2023). I dessa kartläggningar var neuropsykiatriska funktionsnedsättningar starkt kopplat till våld vilket vi också ser i denna studie. Våldsutsatthet var betydligt vanligare om eleven hade en autism- och/eller ADHD-diagnos.

Det kan finnas flera skäl till skillnaden i resultat. Som beskrivits ovan har denna studie få deltagare i jämförelse med de stora nationella kartläggningar som genomförts, vilket kan ha påverkat resultatet. Vid varje fråga som rörde våld var det 5-7 elever som valde svarsalternativet ”jag vill inte svara på frågan”. Det är möjligt att dessa elever har varit våldsutsatta, men av olika skäl valde att inte svara på frågan. En anledning kan vara att man är orolig att det ska komma fram att man varit utsatt för våld, trots att enkäten var anonym och att eleverna fått information om det innan datainsamlingen. Informationen om anonymitet upprepades även vid varje fråga om våld för att minska risken att eleverna undvek att uppge att man varit utsatt.

Trots det omfattande anpassningsarbete som genomfördes av materialen innan datainsamlingen uppgav flera elever att det fanns frågor som var svåra att förstå eller ord som man inte förstod i enkäten, vilket kan ha påverkat resultaten. En annan aspekt som kan ha påverkat är att frågorna i enkäten ställdes utifrån ett livsperspektiv, alltså om man varit utsatt för olika former av våld under sitt liv. Det kan vara utmanande att minnas händelser som hänt långt tillbaka i tiden och det är inte säkert att man identifierar dessa händelser som våld, vilket kan ha bidragit till att färre rapporterade våldsutsatthet.

En betydande andel av eleverna uppgav också att en 'annan person' varit förövare, men eftersom några följdfrågor inte ställdes om vem denna person är, saknas information om denna kategori. Detta är en viktig kunskapslucka som bör utforskas vidare i framtida studier. Att välja "annan person" kan ha varit ett sätt för elever att kunna berätta om sin våldsutsatthet utan att känna att man "pekat ut" en viss person, som en förälder eller annan närstående vuxen. Barn och unga med funktionsnedsättning kan vara i särskilt stort behov av hjälp och stöd från sina närstående. Det kan göra det särskilt svårt att peka ut en sådan person som en våldsutövare, även i en anonym enkät, då man kan känna sig osäker på om den personen verkligen inte kommer att kunna få reda på vad man har svarat.

Partners och andra jämnåriga är ofta förövare

Få elever rapporterade att de varit utsatta för våld från sina föräldrar eller andra vuxna, vilket står i tydlig kontrast till tidigare nationella kartläggningar (Jernbro, Landberg & Thulin, 2023), där en högre förekomst av våld i hemmet framkommit. I stället framträder en annan bild, där våldsutsatthet i nära relationer samt från andra jämnåriga är mer frekvent rapporterade. Utöver utsatthet för våld i nära relation var det en fjärdedel av eleverna som rapporterade att de varit utsatta för mobbning. Detta resultat är i linje med den nationella kartläggningen om våld där 24 procent av elever med funktionsnedsättning rapporterade utsatthet för mobbning.

Ett särskilt allvarligt resultat som framkommer i enkätsvaren rör förekomsten av tvång till sex, eller med andra ord våldtäkt. Denna form av övergrepp framstår som påfallande vanlig i jämförelse med elever i vanlig skola (Jernbro, Landberg & Thulin, 2023) men resultaten överensstämmer med situationen för elever med funktionsnedsättning i vanlig skola (Svedin, Landberg & Jonsson, 2023). Mer än var tionde elev rapporterade att de blivit tvingade till sex, och det var betydligt vanligare att flickor utsatts precis som tidigare studier visat. Det var vanligast att en annan elev i skolan rapporterades som förövare. Det är dock oklart om övergreppen har ägt rum i skolmiljön, vilket utgör en viktig fråga att undersöka vidare.

Detta resultat indikerar ett behov av att säkerställa trygghet i skolmiljön samt att stärka elevers kunskap om vad våld är. Elever med funktionsnedsättning behöver få information om våld på ett sätt som är anpassat efter deras behov. Det kan innebära anpassningar vad gäller innehåll, språklig nivå, form och layout och användning av bildstöd. Inkluderandet av interaktiva moment såsom film, rollspel och diskussioner kan öka elevernas möjligheter att tillägna sig kunskapen (Nyberg, Ferm & Bornman, 2021). Som en del av denna studie fick eleverna ta del av en informationsfilm om våld vid minst ett tillfälle, vilket kan ha bidragit till ökad medvetenhet. Att arbeta förebyggande genom att diskutera våld i tidigare åldrar kan vara en viktig strategi för att stärka elevers förmåga att söka hjälp vid utsatthet.

Att leva med vuxna med svårigheter är en riskfaktor för våld

Denna studies begränsade urval minskar möjligheterna att identifiera och analysera flera centrala riskfaktorer, vilket tydliggör behovet av framtida forskning med större och mer representativa urval. Trots detta kunde två tydliga riskfaktorer för våld identifieras: att leva med en förälder eller annan vuxen med svårigheter såsom skadligt bruk/beroende, sjukdom eller kriminalitet och att ha en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.

I den aktuella studien uppgav närmare en fjärdedel av eleverna att de levde med en vuxen med sådana svårigheter, vilket är en högre andel än i den nationella kartläggningen av våld (Jernbro, Landberg & Thulin, 2023) där 16 procent rapporterade det. I linje med den studien framkom att en övervägande majoritet av dessa elever hade erfarenhet av våldsutsatthet. Den nationella kartläggningen visade dessutom att barn i dessa situationer inte enbart löper ökad risk för att utsättas för våld av föräldrar, utan även av jämnåriga, samt att risken för allvarligare, upprepade och multipel våldsutsatthet var särskilt förhöjd. Sammantaget understryker detta vikten av tidig upptäckt av föräldrarelaterade svårigheter och behovet av att säkerställa adekvata stödinsatser för såväl de vuxna som de berörda barnen.

Liksom i tidigare studier som berör våldsutsatthet hos barn med funktionsnedsättning (Svedin, Landberg & Jonsson, 2023) så rapporterar eleverna i denna studie som både har intellektuell funktionsnedsättning och autism och/eller ADHD en betydligt ökad utsatthet för våld än barn med intellektuell funktionsnedsättning som inte har en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Detta resultat pekar på vikten av att tillhandahålla både förebyggande och stödjande insatser som är specifikt utformade för denna målgrupp. Närstående, andra vuxna och professionella behöver ha ökad kunskap om att förebygga och upptäcka våldsutsatthet hos målgruppen, hur man anmäler misstankar om våld och hur man kan få stöd.

Majoriteten avslöjar våld och upplever att de får stöd

Ett positivt resultat i denna studie är att en övervägande majoritet av eleverna uppgav att de hade en vuxen att vända sig till om de blev utsatta för våld. Likaså rapporterade en stor andel att de hade avslöjat våldet, och nästan lika många uppgav att de också hade fått någon form av hjälp. Detta står i kontrast till tidigare studier, där endast omkring hälften av de utsatta eleverna har berättat om sina erfarenheter och där få har erhållit professionellt stöd (Jernbro, Landberg & Thulin, 2023; Svedin, Landberg & Jonsson, 2021). I den aktuella studien framgår det inte för vem eleverna har avslöjat våldet, men i linje med tidigare forskning är det troligt att de i första hand har vänt sig till jämnåriga, såsom vänner eller partner. Att avslöja våld är en central förutsättning för att barnet ska kunna få stöd och skydd. Eftersom studien inte specifikt undersökte om eleverna erhållit professionellt stöd, är det dock oklart vilken typ av hjälp de fått. Stödet kan ha varierat från att någon lyssnat och gett råd, till mer formella åtgärder såsom en kränkningsanmälan i skolan eller en orosanmälan till socialtjänsten. För framtida forskning är det därför viktigt att mer systematiskt undersöka vilken typ av stöd barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning faktiskt får efter att ha avslöjat våld, samt i vilken utsträckning detta stöd är anpassat till deras behov och bidrar till ökad trygghet. På en praktisk nivå pekar resultaten på betydelsen av att vuxna i barns närhet, både inom familj, skola och stödverksamheter, är tillgängliga, lyhörda och beredda att agera på ett professionellt sätt när barn berättar om våld.

Utveckling av metodik

En lärdom från denna studie är att det finns metodologiska utmaningar i att genomföra en storskalig prevalensstudie inom anpassad gymnasieskola. Dels är elevunderlaget i varje skola begränsat, dels kräver datainsamlingen betydande resurser – både i form av tid och personalstöd. Erfarenheten visar att eleverna i många fall behöver individuellt stöd vid ifyllandet av enkäten, för att säkerställa att frågorna förstås korrekt och att svaren därmed blir tillförlitliga. Den mest framgångsrika strategin var att arbeta med en eller ett par elever åt gången. Detta tyder ändå på att det, med tillräckliga resurser och anpassade metoder, är fullt möjligt att genomföra denna typ av forskning även i denna elevgrupp.

Vidare pekar studien på behovet av att vidareutveckla och förtydliga enkätinstrumentet. Flera elever upplevde att frågorna var svåra att förstå, eller att det fanns ord som de inte förstod. Detta tyder på att frågorna behöver språkligt och begreppsmässigt anpassas än mer till målgruppen, med relevanta exempel som speglar deras verklighet. För att uppnå detta föreslås kvalitativa intervjuer med elever, i syfte att fördjupa förståelsen för hur de upplever och beskriver våldsutsatthet, samt vilka former av stöd och hjälp de uppfattar som meningsfulla.

Rekommendationer för framtida prevalensstudier

Här följer rekommendationer för framtida prevalensstudier. Vi har listat de främsta framgångsfaktorerna i vår pilotstudie som rekommenderas i fortsatta studier, men också faktorer som kan utvecklas.

- **INKLUDERA DELTAGARNA I UTVECKLINGSFASEN** – att involvera unga med intellektuell funktionsnedsättning i utformningen av enkät och informationsmaterial stärker relevans och begriplighet.
- **DELTAGARNA BEHÖVER FÅ TYDLIG INFORMATION** avseende studien och det som ska undersökas – våld i detta fall. Det var en framgångsfaktor att visa informationsmaterialet om våld och forskningspersonsinformation minst två gånger och i direkt samband med datainsamling. Materialet bör innehålla information om olika typer av våld, vem som kan utsätta en för våld och vart man kan vända sig för att få stöd.
- **FLERA MINDRE PILOTSTUDIER** med elever med intellektuell funktionsnedsättning behöver göras innan en större prevalensstudie genomförs. Vi behöver göra ytterligare anpassningar av enkäten för att stärka validiteten, exempelvis genom intervjustudier med målgruppen. Vi har också som ambition att utveckla enkät och informationsmaterial så att även elever med måttlig intellektuell funktionsnedsättning kan svara på frågor om våld.
- **SÄKERSTÄLLA ATT DET FINNS RESURSER** i form av tid och personal då många elever behöver mycket stöd vid besvarandet av enkäten. Datainsamlingen behöver genomföras i mycket små grupper eller enskilt med eleven. Det är dock viktigt att personal på plats vid datainsamlingen inte styr svaren, utan endast hjälper eleven att förstå frågan.
- **SÄKERSTÄLLA ATT ELEVHÄLSANS PERSONAL FINNS TILLGÄNGLIGA** vid datainsamlings-tillfället för att fånga upp elever som blir upprörda av frågorna och behöver stöd.
- **EN STÖRRE NATIONELL KARTLÄGGNING BÖR GENOMFÖRAS** i anpassad gymnasieskola var femte år för att kunna få data om målgruppens utsatthet och följa utvecklingen över tid. För att genomföra detta krävs anpassade sätt att genomföra datainsamling och mer resurser än vid de övriga nationella kartläggningarna om våld då eleverna behöver mer stöd vid genomförandet av enkäten.
- **ATT GENOMFÖRA ENKÄTUNDERSÖKNINGAR** med elever med intellektuell funktionsnedsättning i anpassad skola är tids- och resurskrävande- men är avgörande för att deras röster och upplevelser ska bli hörda. Resultaten från vår studie visar att det är fullt möjligt att ställa frågor om komplexa och svåra ämnen, såsom våld, med rätt anpassningar och förberedelser.

Referenser

Barnombudsmannen (2016). *Respekt - Barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd*. Barnombudsmannen.

Committee on the Rights of the Child (2023). *Concluding observations on the combined sixth and seventh periodic reports of Sweden*. Hämtad 2025-03-01:
https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/publikationer/crc_c_swe_co_6-7_51663_e.pdf

Committee on the Rights of the Child (2011). *General comment No. 13. The right of the child to freedom from all forms of violence*. Hämtad 2025-03-01:
https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/crc.c.gc.13_en.pdf

Fang, Z., Cerna-Turoff, I., Zhang, C., Lu, M., Lachman, J. M., & Barlow, J. (2022). Global estimates of violence against children with disabilities: an updated systematic review and meta-analysis. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 6(5), 313-323.

Helton, J. J., Gochez-Kerr, T., & Gruber, E. (2018). Sexual Abuse of Children With Learning Disabilities. *Child maltreatment*, 23(2), 157-165. <https://doi.org/10.1177/1077559517733814>

Jernbro, C., Janson, S. (2017). *Våld mot barn 2016 – en nationell kartläggning*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Jernbro, C., Landberg, Å., & Thulin, J. (2023). *Våld mot barn 2022*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Jernbro, C., Svensson, M., Landberg, Å., Janson, S. (2018). *Den bästa och svåraste uppgiften i Världen – Barnuppfostran och konflikthantering bland föräldrar i Sverige 2017*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Jones, L., Bellis, M. A., Wood, S., Hughes, K., McCoy, E., Eckley, L., Officer, A. (2012). Prevalence and risk of violence against children with disabilities: A systematic review and meta-analysis of observational studies. *Lancet*, 380(9845), 899-907.

Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. (2014). *Sammanfattande slutsatser avseende Sveriges första rapport*.

Kyegombe, N., Banks, L. M., Kelly, S., Kuper, H., & Devries, K. M. (2019). How to conduct good quality research on violence against children with disabilities: key ethical, measurement, and research principles. *BMC public health*, 19(1133), 1-14. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-7456-z>

Maclean, M. J., Sims, S., Bower, C., Leonard, H., Stanley, F. J., & O'Donnell, M. (2017). Maltreatment Risk Among Children With Disabilities. *Pediatrics*, 139(4), e20161817. <https://doi.org/10.1542/peds.2016-1817>.

Mathews, B., MacMillan, H.L., Meinck, F., Finkelhor, D., Haslam, D., Tonmyr, L., Gonzalez, A., Afifi, T.O., Scott, J.G., Pacella, R.E., Higgins, D.J., Thomas, H., Collin-Vézina, D., & Walsh, K. (2022). The ethics of child maltreatment surveys in relation to participant distress: Implications of social science evidence, ethical guidelines, and law. *Child Abuse & Neglect*, 123(105424), 1-11. doi: 10.1016/j.chiabu.2021.105424.

Myndigheten för delaktighet. (2023). *Fråga, lyssna och förstå: Om att motverka våld mot barn och unga med funktionsnedsättning*.

Nyberg, A., Ferm, U., & Bornman, J. (2021). School-based abuse prevention programs for children with disabilities: A qualitative study of components and methods. *Australasian Journal of Special and Inclusive Education*, 45(2), 252-267.

Skolverket (2024). *Elever i anpassade gymnasieskolan. Läsåret 2023/24*. Hämtad 2025-06-23 från: <https://www.skolverket.se/download/18.3531f8d618df22bffb6a/1709201721827/pdf12564.pdf>.

Svensson B., Eriksson U-B. & Janson S. (2013) Exploring risk for abuse of children with chronic conditions or disabilities –parent's perceptions of stressors and the role of professionals. *Child: Health, care and development journal*, 39(6). doi:10.1111/cch.12030.

Svedin, C. G., Jonsson, L., & Landberg, Å. (2016). *Om barn med funktionsnedsättning i Sverige och deras utsatthet för våld och kränkningar En systematisk kunskapssammanställning om utsattheten för våld och kränkningar mot flickor och pojkar med funktionsnedsättning*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Svedin, C.G., Landberg, Å., & Jonsson, L. (2023). *Mer utsatta än andra- om våld och övergrepp mot barn med funktionsnedsättningar*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Svedin, C.G., Landberg, Å. & Jonsson, L. (2021). *Unga, sex och internet efter #metoo*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Bilaga 1

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

Om våld mot barn och ungdomar

Det här är en undersökning som tar reda på om elever som går på anpassat gymnasium har varit med om våld.

Du som är 18 år eller äldre kan svara på frågorna.

Vi som gör undersökningen heter Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Ingen annan än vi som gör undersökningen kan se svaren. Vi vet inte vem som svarat vad på frågorna.

Och när vi skriver rapporter om undersökningen kan ingen se vad du har svarat.

Du kan hoppa över frågor om du inte vill svara.

Du kan gå tillbaka om du vill ändra ett svar

Vill du ha hjälp?

Du kan läsa ett [informationsblad](#) och se en [film](#) om du vill förstå mer om vad våld kan vara.

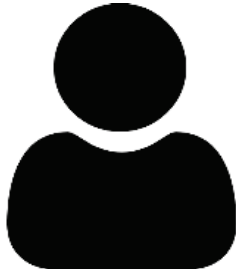
Och vill du ha hjälp med frågorna finns det ett bildstöd som förklarar vad frågorna handlar om.

Vill du vara med och svara på frågorna?

☐ Ja

☐ Nej

Frågor om dig

De första frågorna handlar om
vem du är,
var du och dina föräldrar är
födda och hur du mår

1) Är du?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Tjej
- ☐ Kille
- ☐ Annat
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

2) Är du född i Sverige?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte

GÅ VIDARE:

- Om du svarade Ja på fråga 2, gå direkt till fråga 4.
- Om du svarade Nej på fråga 2, svara också på fråga 3.

3) I vilket land är du född?

Skriv i rutan.

4) Är din mamma född i Sverige?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte

5) Är din pappa född i Sverige?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte

6) Har du något av det här?

Du kan kryssa i flera rutor
om flera val stämmer för dig.

- ☐ Intellektuell funktionsnedsättning (IF)
- ☐ Downs syndrom
- ☐ ADHD eller ADD
- ☐ Autism,
- ☐ Ätstörning
- ☐ Depression
- ☐ Ångest
- ☐ Annat: _____
- ☐ Vet inte

7) Hur mår du för det mesta?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Bra
- ☐ Det är olika
- ☐ Dåligt
- ☐ Vet inte

8) Hur trivs du i skolan?

Med den här frågan undrar vi
hur det känns att vara i skolan.

Välj ett av alternativen.

- ☐ Bra
- ☐ Det är olika
- ☐ Dåligt
- ☐ Vet inte

9) Hur trivs du hemma?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Bra
- ☐ Det är olika
- ☐ Dåligt
- ☐ Vet inte

Frågor om din familj

Nu kommer frågor om din familj och hur du har det hemma.

Det är bara vi som gör undersökningen som kan se svaren.

10) Hur bor du för det mesta?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Med mamma och pappa som bor tillsammans
- ☐ Ibland hos mamma, ibland hos pappa
- ☐ Bara hos mamma
- ☐ Bara hos pappa
- ☐ Familjehem (fosterfamilj)
- ☐ Annat boende, skriv vad i rutan:

11) Har din familj pengar att köpa det ni behöver?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Ibland
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte

12) Har du bott med en vuxen som druckit mycket alkohol?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

13) Har du bott med en vuxen som tagit droger?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

14) Har du bott med en vuxen som har mått dåligt under en lång tid?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

15) Har du bott med en vuxen som har suttit i fängelse?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

16) Vill din familj bestämma vem du ska vara ihop med, eller gifta dig med?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

17) Vill din familj att du ska vänta med sex tills du är gift?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

18) Tycker du att det är okej att en förälder slår ett barn?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte

19) Vill du berätta mer så kan du göra det här:

Frågor om mobbning

Nu kommer det frågor som handlar om du varit med om mobbning.

Vi vill veta om någon har gjort elaka saker mot dig och om du har fått hjälp i så fall

Det är bara vi som gör undersökningen som kan se svaren.

20) Har du blivit mobbad av andra barn eller ungdomar?

Till exempel om någon har

- retat dig
- sagt dumma saker
- inte låtit dig vara med
- slagit eller knuffat dig
- eller gjort andra saker som du tycker är mobbning.

Välj ett av alternativen.

- ☐ Nej
- ☐ Ja, någon gång
- ☐ Ja, många gånger
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

GÅ VIDARE:

- Om du svarade Ja, någon gång eller Ja, många gånger, svara också på fråga 21 och 22.
- Om du svarade Nej eller Jag vill inte svara på frågan kan du gå direkt till fråga 23.

21) Har du berättat om mobbningen för någon?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

22) Har du fått hjälp för det som hände dig?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte

23) Om du vill skriva något mer om mobbning kan du göra det här:

Frågor om våld

Nu kommer frågor om någon vuxen eller någon du varit ihop med har gjort dig illa på något sätt.

Vi vill veta vad som har hänt och om du fått hjälp

Det är bara vi som gör undersökningen som kan se svaren.

24) Har någon vuxen eller någon du varit ihop med gjort något av detta?

- Sagt dumma saker
- Stängt in dig
- Hotat att slå dig
- Låtsats som att du inte fanns
- Haft sönder saker för att skrämmas

Välj ett av alternativen.

- ☐ Nej
- ☐ Ja, någon gång
- ☐ Ja, många gånger
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

GÅ VIDARE:

- Om du svarade Ja, någon gång eller Ja, många gånger, svara också på fråga 25, 26 och 27.
- Om du svarade Nej eller Jag vill inte svara på frågan kan du gå direkt till fråga 28.

25) Vem gjorde detta mot dig?

Du kan kryssa i flera rutor om flera val stämmer för dig.

- ☐ Förälder eller annan vuxen jag bor med
- ☐ Släkting
- ☐ Assistent
- ☐ Flickvän/pojkvän
- ☐ Personal i skolan
- ☐ Någon jag inte kände
- ☐ Annan person
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

26) Har du berättat om det för någon?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

27) Har du fått hjälp för det som hände dig?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte

28) Har någon vuxen eller någon du varit ihop med gjort något av detta?

- hållit hårt i dig
- knuffat dig
- nypt dig
- dragit dig i örat eller håret
- slagit dig
- sparkat dig
- tagit stryptag
- gjort något annat som är fel och som gjorde ont.

Välj ett av alternativen.

- ☐ Nej
- ☐ Ja, någon gång
- ☐ Ja, många gånger
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

GÅ VIDARE:

- Om du svarade Ja, någon gång eller Ja, många gånger, svara också på fråga 29, 30 och 31.
- Om du svarade Nej eller Jag vill inte svara på frågan kan du gå direkt till fråga 32.

29) Vem gjorde dig illa?

Kryssa i de rutor
som stämmer för dig. Du kan sätta flera kryss.

Det är bara vi som gör undersökningen
som kan se svaren.

- ☐ Förälder eller annan vuxen jag bor med
- ☐ Släkting
- ☐ Assistent
- ☐ Flickvän/pojkvän
- ☐ Personal i skolan
- ☐ Annan person
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

30) Har du berättat om det för någon?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte

31) Har du fått hjälp för det som hände dig?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte

**32) Om du vill skriva något mer om våld
kan du göra det här.**

Frågor om sexuella övergrepp

Det är bara vi som gör undersökningen som kan se svaren.

Nu kommer frågor som handlar om någon tvingat dig att göra något sexuellt som du inte ville göra.

Det kallas sexuella övergrepp eller sexuellt våld.

Sexuella övergrepp kan ske på internet.

Sexuella övergrepp kan också ske hemma, i skolan eller hos någon annan. Eller någon annanstans.

33) Har någon tvingat dig att göra något sexuellt?

Med det menar vi till exempel att någon kan ha

- tagit på din kropp fast du inte vill
- tvingat dig att ta på någons kropp fast du inte vill
- tagit nakenbilder på dig fast du inte vill
- visat nakenbilder eller porr fast du inte vill

Välj ett av alternativen.

- ☐ Nej
- ☐ Ja, någon gång
- ☐ Ja, många gånger
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

GÅ VIDARE:

- Om du svarade Ja, någon gång eller Ja, många gånger, svara också på fråga 34, 35 och 36.
- Om du svarade Nej eller Jag vill inte svara på frågan kan du gå direkt till fråga 37.

34) Vem gjorde något sexuellt mot dig?

Kryssa i de rutor
som stämmer för dig.

Du kan sätta flera kryss.

Det är bara vi som gör undersökningen
som kan se svaren.

- ☐ Förälder eller någon annan vuxen jag bor med
- ☐ Syskon
- ☐ Släkting
- ☐ Assistent
- ☐ Flickvän/pojkvän
- ☐ Elev i skolan
- ☐ Personal i skolan
- ☐ Assistent i skolan
- ☐ Någon jag inte kände
- ☐ Annan person
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

35) Har du berättat om det för någon?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

36) Har du fått hjälp för det som hände dig?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte

37) Har någon tvingat dig att ha sex?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Nej
- ☐ Ja, någon gång
- ☐ Ja, många gånger
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

GÅ VIDARE:

- Om du svarade Ja, någon gång eller Ja, många gånger, svara också på fråga 38, 39 och 40.
- Om du svarade Nej eller Jag vill inte svara på frågan kan du gå direkt till fråga 41.

38) Vem tvingade dig att ha sex?

Du kan kryssa i flera rutor
om flera val stämmer för dig.

Det är bara vi som gör undersökningen
som kan se svaren.

- ☐ Förälder eller någon annan vuxen jag bor med
- ☐ Syskon
- ☐ Släkting
- ☐ Assistent
- ☐ Flickvän/pojkvän
- ☐ Elev i skolan
- ☐ Personal i skolan
- ☐ Assistent i skolan
- ☐ Någon jag inte kände
- ☐ Annan person
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

39) Har du berättat för någon att du tvingats ha sex?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

40) Har du fått hjälp för det som hände?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte

41) Har någon gett dig pengar eller presenter för att ha sex eller göra sexuella saker?

Med det menar vi till exempel att någon har fått dig att ta emot pengar eller presenter för att

- ha sex
- ta på din kropp
- ta en bild eller filma dig naken
- eller göra något annat sexuellt.

Välj ett av alternativen.

- ☐ Nej
- ☐ Ja, någon gång
- ☐ Ja, många gånger
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

GÅ VIDARE:

- Om du svarade Ja, någon gång eller Ja, många gånger, svara också på fråga 42, 43 och 44.
- Om du svarade Nej eller Jag vill inte svara på frågan kan du gå direkt till fråga 45.

42) Vem gav dig pengar eller presenter mot sex?

Kryssa i de rutor

som stämmer för dig. Du kan sätta flera kryss.

- ☐ Förälder eller någon annan vuxen jag bor med
- ☐ Syskon
- ☐ Släkting
- ☐ Assistent
- ☐ Flickvän/pojkvän
- ☐ Elev i skolan
- ☐ Personal i skolan
- ☐ Assistent i skolan
- ☐ Någon jag inte kände
- ☐ Annan person
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

43) Har du berättat om det för någon?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

44) Har du fått hjälp för det som hände?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte

**45) Om du vill skriva något mer
om sexuella övergrepp
kan du göra det här.**

Frågor om dina föräldrar har gjort varandra illa

Här kommer frågor om din pappa eller mamma gjort illa varandra.

Med det menar vi ifall en förälder skadar eller hotar den andre eller tvingar den att göra något som den inte vill.

Det är bara vi som gör undersökningen som kan se svaren.

46) Har det hänt att en förälder i din familj skadat eller hotat din andra förälder?

Det kan till exempel vara att en förälder

- slagit den andra föräldern
- sparkat den andra föräldern
- kastat saker på den andra föräldern
- hotat att slå den andra föräldern
- gjort andra saker som är fel mot den andra föräldern

Välj ett av alternativen.

- ☐ Nej
- ☐ Ja, någon gång
- ☐ Ja, många gånger
- ☐ Vet inte
- ☐ Jag vill inte svara på frågan

GÅ VIDARE:

- Om du svarade Ja, någon gång eller Ja, många gånger, svara också på fråga 47 och 48.
- Om du svarade Nej eller Jag vill inte svara på frågan kan du gå direkt till fråga 49.

47) Har du berättat om det för någon?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte

48) Har du fått hjälp för det som hände?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte

49) Om du vill skriva något mer om föräldrar som gör varandra illa kan du göra det här.

**50) Om någon gjort dig illa,
har du någon vuxen du kan prata med?**

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte

Om frågorna i undersökningen

Vi vill gärna veta
hur du svarade på de här frågorna

Och om du tycker att frågorna
var lätta eller svåra att förstå.

51) Har du fått hjälp att svara på frågorna?

Välj ett av alternativen.

- ☐ Ja
- ☐ Nej

GÅ VIDARE:

- Om du svarade Ja på fråga 51,
svara också på fråga 52.
- Om du svarade Nej på fråga 51
gå direkt till fråga 53.

52) Vem hjälpte dig att svara på frågorna?

Kryssa i de rutor
som stämmer för dig.

Du kan sätta flera kryss.

- ☐ Stödperson (till exempel elevassistent eller resurspedagog)
- ☐ Lärare
- ☐ Annan person

53) Hur var det att svara på frågorna?

Kryssa i de rutor
som stämmer för dig.

- ☐ Det var lätt att svara på frågorna
- ☐ Det var svårt att svara på frågorna
- ☐ Det fanns frågor som var svåra att förstå
- ☐ Det fanns ord som var svåra att förstå
- ☐ Det fanns frågor som jag inte ville svara på

54) Har du tips på hur undersökningen kan bli bättre?

Vad kan vi göra
för att det ska bli lättare för dig
att svara på frågorna?

Skriv gärna dina tips i rutan nedanför!

--

Tack!

Nu har du skickat dina svar till oss.

Tack för att du har svarat på frågorna.

Dina svar hjälper oss att förstå
hur elever i anpassat gymnasium har det.

Vad händer nu?

1. Vi läser och analyserar alla svar.
2. Vi skriver en rapport som berättar om resultatet.

Rapporten finns sedan också
hos Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

www.allmannabarnhuset.se.

UNGA, UTSATTA, OSYNLIGA?

En pilotstudie om våld mot barn och unga
med intellektuell funktionsnedsättning

Alla barn har rätt till en uppväxt fri från våld – men den verkligheten ser annorlunda ut för många barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning. Internationell och nationell forskning visar att denna grupp löper betydligt högre risk att utsättas för fysiskt, psykiskt och sexuellt våld, liksom för mobbning och försummelse. Trots det har deras röster länge saknats i forskningen.

Denna pilotstudie är ett första steg mot att fylla kunskapsluckan. Genom en enkät anpassad för elever i anpassad gymnasieskola synliggörs deras erfarenheter av våld – och hur de själva beskriver sin situation. Resultaten visar både på allvarliga riskfaktorer och på att många unga faktiskt vågar berätta och får stöd.

Rapporten ger viktiga insikter för forskare, beslutsfattare, skolpersonal och alla som möter barn med funktionsnedsättning i sitt arbete. Den visar att det är möjligt att ställa frågor om svåra och komplexa ämnen – bara vi gör det på ett sätt som är begripligt och inkluderande.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset

är en statlig stiftelse med uppdrag att stödja metod- och kunskapsutveckling med syfte att stärka barn och ungdomar i socialt utsatta situationer.

Vårt arbete utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter, Barnkonventionen, och fokuserar på att öka kompetensen hos professionella som möter barn genom att utveckla och sprida kunskap från forskning och praktik. Vi ger bland annat anslag till barn och ungdomsforskning, driver utvecklingsprojekt, anordnar utbildningar, konferenser och seminarier samt ger ut rapporter och böcker i aktuella frågor.

Läs mer om oss på allmannabarnhuset.se

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

CHILDHOOD
WORLD CHILDHOOD FOUNDATION
FOUNDED BY H.M. QUEEN SILKA OF SWEDEN